

משה חיים פלח

- 1..... בגדר דין קבוע
- 3..... בגדר דין חזקת ממון
- 5..... בגדר דינא דאין אדם משים עצמו שאינו חסיד
- 6..... בענין חיוב שבועת היסת בקרקעות
- 8..... בענין האי שטרא חספא בעלמא
- 10..... בשיטת רש"י בדין התראת ספק

בגדר דין קבוע

והנה עיקר גדר דינא דקבוע לריך ציבור עובא, דהרי יסוד דין רוב הוא משום דלעולם שכיח יותר דיארע כפי הרוב מכפי המיעוט, צין צרובא דאיתיה קמן וצין צרובא דליתיה קמן [ויעוין משנ"ת לעיל] והרי ענין שכיחות הרוב שוב צין צפריש וצין צקצוע, וא"כ מהו גדר הכ גזירת הכתוב דצקצוע לא אזלינן צתר רובא.

ונראה צציבור הדברים, דהנה מצואר צראשונים דמדאורייתא לא הוי קצוע אלא היכא דהאיסור ניכר צמקומו, אך כל היכא דאין האיסור ניכר צמקומו לא הוי קצוע מדאורייתא [אלא דמדרבנן גזרו דהוי קצוע אף צאינו ניכר] וצדברי כמה ראשונים מצואר דאין העעם משום דצאינו ניכר איכא דין ציעול צרוב, אלא עיקר דין קצוע לא שייך אלא צניכר האיסור צמקומו מדאורייתא.

ונראה דגדר דין קצוע הוא, דכל היכא דהאיסור קצוע צמקומו וניכר צמקומו, חסר צשם "ספק" ואין הדבר אלא כ"חסרון

א"ר זירא כל קצוע כמחלה על מחלה דמי צין לקולא צין לחומרא מנא ליה לרי זירא הא אילימא מתשע חנויות כולן מוכרות צשר שחוטה ואחת צשר צבלה ולקה מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו אסור וצנמלא הלך אחר הרוב התם לחומרא אלא מתשעה לפרדעים ושרץ אחד ציניהם ונגע צאחד מהן ואינו יודע צאיזה מהן נגע ספיקו עמא התם נמי לחומרא אלא מתשעה שרצים ולפרדע אחד ציניהם ונגע צאחד מהן ואינו יודע צאיזה מהן נגע צרה"י ספיקו עמא צרשות הרבים ספיקו עהור, ומדאורייתא מנא לן אמר קרא וארצו לו וקס עליו עד שיתכוין לו וצבנן אמרי דצי ר' ינאי פרע לצורק אצן לגו היכי דמי אילימא דאיכא תשעה כנענים ואחד ישראל ציניהם ותיפוק ליה דרובא כנענים נינהו אי נמי פלגא ופלגא ספק נפשות להקל לא לריכא דאיכא תשעה ישראלים וכנעני אחד ציניהם דהוב ליה כנעני קצוע וכל קצוע כמחלה על מחלה דמי.

שפרחה לציון חטאות המתות או שמת אחד מהן יקח זוג לשני ואילו קן מפורשת אין לו תקנה ואילו שאר קינין בעלמא מיתקנין ואמאי לימא כל חדא וחדא דלמא האי ניבו, אמר ליה קאמינא אנא אשה דלא ניידא ואמרת לי את איסורא דנייד וכי תימא הכא נמי נייד אימור צשוקא אשכח וקדיש התם הדרא לניחותא גבי קן מי הדרא, והנה התום' צסוגין פירשו דהא דאמרינן דאשה לא ניידא ואף אי צשוקא אשכח וקדיש הדרא לניחותא קאי על האשה שקידש השליח [ויעוין ברש"ש אך יעוין בתום' הרא"ש] וכן הוא בפירוש הרא"ש צנזיר שם דעעמא משום דהאוסר דהיינו האשה שקידש השליח קצועה יעו"ש [אך התום' צנזיר פירשו דקאי על האשה דמקדש השתא].

ולכאורה לריך ביאור הרי עיקר הנידון על אשה זו אי אסורה היא או מותרת, ומה צדך דשורש הספק הוא מי האשה שנתקדשה, ואמאי תלי אי המקודשת קצועה או ניידא, אך למשנ"ת דיסוד דין קצוע הוא משום דצכה"ג לא השיב ספק אלא חסרון ידיעה, מצואר היעצ, דהא תלי צשורש הספק, וכיון דשורש הספק הוא מי נתקדשה, כל דהמקודשת קצועה דלא השיב ספק אלא חסרון ידיעה, תו ל"ש צזה הכרעת רוב.

ידיעה" גרידא דצזה לא נאמרו דיני הכרעת הספיקות, וכגון צלקח מן הקצוע, כיון דהאיסור קצוע צמקומו וידוע צמקומו, ואפשר לעמוד על הדבר, אלא דאיכו לא ידע איזו חנות עריפה ואיזו חנות כשירה, צכה"ג לא השיב ספק אלא חסרון ידיעה, ומש"ה לא אזלינן צזה צתר רוצא [וכוי כמונחות לפניו ג' חתיכות צ' כשירות והאחת עריפה וניכרות כל אחת, ואיכו עולם עיינו ונוטל אחת מהן, דלא השיב ספק].

ויעוין צקוצ"ש (אוי מ) צשם הגר"ח דגדר דין קצוע אינו דלא השיב רוצ, אלא דאף דאיכא רוצ מ"מ לא מהני רוצ צדין קצוע.

ויעוין צפלת' (סי" קי סק"ז) דנקט צפשיעות דכשם דצקצוע לא אזלינן צתר רוצא ה"ג לא אזלינן צתר קורצא יעו"ש ומצואר היעצ למשנ"ת דיסוד הדין דקצוע היינו משום דאינו נידון כספק אלא כחסרון ידיעה ולא נאמרו צזה דיני הכרעת הספיקות [ויעוין צפמ"ג (סי" קי ספ"ד סק"ד) וצשערי ישר (ש"ד פ"צ)].

ובנזיר (יא ז) אמר ר' ילחק צר יוסף אמר רבי יוחנן האומר לשלוח לא וקדש לי אשה סתם אסור צכל הנשים שצטולם חזקה שלוח עושה שליחותו וכיון דלא פריש ליה הא לא ידע הי ניכו קדיש ליה, איתיביה ר"ל לרבי יוחנן קן סתומה שפרחה גזול אחד מהן לאויר העולם או

בגדר דין חזקת ממון

אית ליה חזקה דממונא לא אזלינן ציב אחר הכרוב עכ"ל, וכע"ז כתב הרא"ה וז"ל איכא למימר דכיון דאם איתתא דהוי גוי, לית ליה חזקה דממונא, והשתתא מספקא לן בגופא אי הוי גוי, לא אמרינן צבא אין הולכין בממון אחר הכרוב, דלא אשתמר אלא להוליאו מחזקתו עכ"ל [אלא דדקדקו דמלשון הרמב"ן והרשב"א משמע דדוקא משום דכרוב מכריע דגוי הוא ול"ל חזקה דממונא הוא מהני רוב להוליא ממנו, אך בעלמא היכא דהוי ספק השקול אי הוי מוחזק ו"ל דלא מהני רוב לאפוקי הימנו, ואילו בלשון הרא"ה לא נזכר האי מילתא, ומשמע לכאור' דאף בספק מוחזק גרידא מהני רוב להוליא וא"מ].

אולם גדר הדברים לריך ציבור עובא, דאמאי לית ליה לעכו"ם חזקה דממונא, וגאמרו צבא כמה דרכים, ויעוין בשערי ישר (ש"ב פט"ו) דציבור ע"פ מה דבארריך שם דיכוד דין מוחזק מיוסד על חזקה דמה שתחת ידו של אדם שלו הוא, ועכו"ם כיון דסתמן גזלנים נינהו כדאמרינן בסוכה (ב"ב א) ל"ש צבו דין מוחזק [ואף דמייירי לענין ספק חוב דתשלומי נזיקין].

אולם אכתי יש לעיין מנין פשיטא לכו להכרעושים האי מילתא דליכא חזקת ממון לעכו"ם [ומשמע דעיקר הדבר דלעכו"ם ליכא חזקה דממונא הוי פשיטא לכו, אלא דהוסיפו הכא דאף דהספק צבא גופא דילמאי ישראל הוא, ומשום דאיכא הכרעת רוב אהא גופא וכנ"ל].

ויתכן לבאר דהנה צפרק חזקת הצתים (ב"ב א) אמר רב יהודה אמר רב ישראל הצא מחמת עכו"ם הרי הוא כעכו"ם מה עכו"ם אין לו חזקה אלא בשטר אף ישראל הצא מחמת

מצא צבא תינוק מושלך אם רוב עובדי כוכבים עובד כוכבים אם רוב ישראל ישראל מחלה על מחלה ישראל כו' אם רוב עובדי כוכבים עובד כוכבים למאי הלכתא אמר רב פפא להאכילו נבילות אם רוב ישראל ישראל למאי הלכתא אמר רב פפא להחזיר לו אצידה מחלה על מחלה ישראל למאי הלכתא אמר ריש לקיש לנזקין היכי דמי אי נימא דנגחיה תורה דידן לתורה דידיה לימא ליה אייתי ראיב דישאל את ושקול לא לריבא דנגחיה תורה דידיה לתורה דידן פלגא משלם ואידך פלגא אמר לכו אייתי ראיב דלאו ישראל אנה ואתן לכו, ומצור דדוקא במחלה על מחלה הוי כישאל ופטור מאידך פלגא, אך ברוב עכו"ם משלם נזק שלם כדון עכו"ם, ותמהו הראשונים דהא קי"ל דלא אזלינן בממון צתר רובא, וה"נ לימא לכו אייתי ראיב דלאו ישראל אנה ושקולו, וז"ל הרמב"ן מחלה על מחלה ישראל למאי הלכתא, דהא אמרת לריך שיבא רוב ישראל ובודאי דוקא הוא דמחלה על מחלה לענין אצידה אינו כרוב לאפוקי ממונא, ואוקימנא לנזקין, וצבא קשיא עפי אפילו רוב גוים נמי לימא לכו אייתו ראיב דלאו ישראל אלא דאין הולכין בממון אחר הכרוב.

ותירץ הרמב"ן וז"ל והא נמי לא קשיא דכיון דגופיה הוא דמספקא לן אי ישראל הוא אי גוי הוא אם רוב גוים גוי הוא וכיון דגוי הוא לית ליה חזקה דממונא דנימא אוקי ממונא בחזקת מאריה, אבל בישראל דודאי אית ליה חזקה דממונא לא אזלינן צתר רובא עכ"ל, וכן תירץ הרשב"א וז"ל וי"ל דכיון דמספקא לן אי גוי אי ישראל אם רוב גוים כגוי חשבינן ליה וכיון דכגוי חשבינן ליה לית ליה חזקה דממונא דנימא אוקי ממונא בחזקת מאריה אבל בישראל דודאי

הבתיים א"ר א) דהאריך להוכיח דלא מהני דין חזקה שלש שנים אלא לאשוויי ליה כמוחזק יעו"ש.

ומעתה יל"ד, דגדר דינא דעכו"ם אין לו חזקה אלא בשטר, היינו מהאי טעמא המצואר בראשונים הכא דעכו"ם לית ליה כלל חזקה דממונא, וכיון דכל דין חזקה שלש שנים לא מהני אלא בצירוף דין מוחזק, ממילא לא מהני חזקה שלש שנים בעכו"ם [ולא מיבעיא להמאירי ודעמיה דצעין דיהא מוחזק בפועל, אלא אף להנך ראשונים דפליגי, מ"מ הא צעין דע"י חזקה שלש שנים יהא נעשה למוחזק, ועכו"ם לית ליה חזקה דממונא] ומעתה יתכן דמסוגיא דהתם הוי פשיעא לכו להראשונים דעכו"ם לית ליה חזקה דממונא.

עכו"ם אין לו חזקה אלא בשטר, אמר רבא ואי אמר ישראל לדידי אמר לי עכו"ם דמינך זבנה מהימן, מי איכא מידי דאילו עכו"ם אמר לא מהימן ואילו אמר ישראל משמיה דעכו"ם מהימן, אלא אמר רבא אי אמר ישראל קמי דידי זבנה עכו"ם מינך וזבנה ניהלי מהימן מיגו דאי צעי א"ל אנא זכינתה מינך, והרשב"ם שם פי' משום דסתם עכו"ם גזלנין נינהו ויראים למחות בהן ולפיכך לא תיקנו בהן חזקה יעו"ש, אך יתכן לבאר באופן אחר, דכנה יעוין במאירי (ב"ק קי"ג ז) שכתב דלא מהני עדי חזקה שלש שנים אלא להעמיד המוחזק בחזקתו, אך היכא דבשתא אין הקרקע תחת ידי המחזיק לא מהני צזה עדי חזקה, ויעוין בריב"ז א (ב"ב כ"ה) דאייתי פלוגתא צזה יעו"ש, ויעוין בחידושי הגר"פ (ר"פ חזקה

בגדר דינא דאין אדם משים עצמו שאינו חסיד

משים עצמו רשע הואיל ואי אתו לאורויי מורינן להו לכתחלה שיעידו ואל יכרגו ואיכא דאמרי כו' עכ"ל, וכ"ה צרשצ"א ויעוין צריעצ"א וצרא"ה.

וגדר הדברים לריך ציבור, דכיון דליכא צזה איסור מדינא, היאך שייך צמידת חסידות גרידא למימר דמשוי נפשיה כרשע כיון דמשים עצמו שאינו חסיד.

ונראה לדון בציבור הדברים, דודאי צמידת חסידות צעלמא מודו כולי עלמא דלא שייך למימר דאין אדם משים עצמו שאינו חסיד, אלא דהכא שאני דהרי עלם הדבר הוי איסור גמור דעדות שקר, אלא דאיכא צזה היתרא דפיקוח נפש, וצזה אמרינן דאילו הדין דאינו רשאי כלל למסור עצמו ומחויב לעצור ולא ליהרג, א"כ ע"כ דלא הוי מעשה איסור כלל [וצין אי פיקוח נפש הוי היתר צעלם המעשה וצין אי אינו אלא היתר צבא צעלמא] אך אי אמרינן דאיכא מידת חסידות ליהרג ולא לעצור, ע"כ דלא הוי היתר גמור, דא"כ מאי מידת חסידות איכא, וע"כ דעלם המעשה אחתי חשיב מעשה עצירה, אלא הוי היתר צבא צעלמא דהותר לגצרא "לעצור עצירה", ומש"ה סבר רצ חסדא דשייך צזה דינא ד"אין אדם משים עצמו רשע" דהרי מספר על עצמו דעשה מעשה רשע, ואף דהותר לו לעשות הך מעשה רשע, אך עלם המעשה הוי מעשה רשע [ורצא דחי דכיון דסור"ם אי אתו לקמן מורינן להו "לכתחילה" שיעידו שקר ולא יכרגו, ל"ש לדון הך מעשה כמעשה רשע].

תנו רצן אין נאמנים לפוסלו דצרי רבי מאיר וחכמים אומרים נאמנים צשלמא לרצן כי טעמייהו שהפה שאסר הוא הפה שהתיר אלא לר' מאיר מ"ע צשלמא פסולי עדות מלוה גופיה מעיקרא מידק דייק ומחתס קטנים נמי כדרשצ"ל דאמר ריש לקיש חזקה אין העדים חותמין על השער אא"כ נעשה צגדול אלא אנוסין מ"ע אמר רצ חסדא קסצר ר"מ עדים שאמרו להם חתמו שקר ולא תכרגו יכרגו ולא יחתמו שקר אמר ליה רצא השתא אילו אתו לקמן לאמלוכי אמרינן להו זילו חתומו ולא תתקעלון דאמר מר אין לך דבר שעומד צפני פיקוח נפש אלא עבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים צצצד השתא דחתמו אמרינן להו אמאי חתמיתו אלא טעמא דר"מ כדרצ הונא כו'.

ותמהו הראשונים דמאי קסצר רצ חסדא וציארו צכמה אופנים, ויעוין צרמצ"ן שכתב וז"ל הא דאמר רצ חסדא קסצר רבי מאיר העדים שאמרו להם וכו', ה"ק אף על גב דקיי"ל שאין לך דבר שעומד צפני פקוח נפש אלא עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, מ"מ דיכא הוא דליקטלו ולא יחתמו שקר ומדת חסידות היא ואי לא עצדי הכי משווי נפש ייהו כרשיעי וקסצר רבי מאיר אפי' צכה"ג אין אדם משים עצמו שאינו חסיד, ורצא קשיא ליה כיון דקא מודית שאין לך דבר שעומד צפני פקוח נפש אלא עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים ואי אתו לקמן מורינן להו למחתס, כי חתמי מנפשייהו היכי משוית להו רשעים כי היכי דנימא אין אדם

בענין חיוב שבועת היסת בקרקעות

דאין נשבעין על הקרקעות ועוד לחזקת שלש שנים במקום שטר קיימא, וכן הביאו הראשונים בשם הגאונים דמקום חזקת שלש שנים ליכא חיוב שבועת היסת, אך התוס' שם דחו דהכי דאין נשבעין על קרקעות מדאורייתא מדרבנן נשבעים והביאו דכן הוכיח רב האי גאון מסוגין^א ולריך ביאור דעת הרשב"ם.

ויתכן לדון בישוב דעת הרשב"ם, דהנה קרקעות נתמטעו בין מחיוב שבועה ובין מחיוב קרבן שבועת הפקדון, ויעוין ברמב"ם (פ"ג משבועות ה"ד) דביאר גדר הפטור מחיוב שבועת הפקדון וז"ל ולמה נפטור משום שבועת הפקדון והרי זה אילו הודה חייב היה ומשלם מה שכפר, לפי שנאמר בפקדון או בשתומת יד או בגזל או עשק את עמיתו או מלא אצדה הכל מטלטלין שאם יודה צהן יוליא ממון מתחת ידו, וילאו קרקעות שאין מטלטלין והרי הן לפני בעליהן ובחזקתן עכ"ל, ומבואר דגדר הדברים הוא משום דקרקע בחזקת בעליה עומדת.

אולם לענין חיוב שבועה סתם הרמב"ם (פ"ה מטוען ונטען ה"ה) וכתב וז"ל ואלו דברים שאין נשבעין עליהן מן התורה, הקרקעות והעצדים והשטרות וההקדשות אף על פי שהודה במקלף או שיש עליו עד אחד או ששמר וטען טענת השומרין הרי זה פטור, שנאמר כי יתן איש אל רעהו פרט להקדש, כסף או כלים פרט לקרקעות ולעצדים שהוקשו לקרקעות, וכן ילאו שטרות שאין גופן ממון ככסף וככלים ואינן אלא לראיה שצהן עכ"ל, ומשמע דחפלא דקרקעות

הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה עד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה מנכסי יתומים ומנכסים משועבדים ושלא צנניו לא תפרע אלא בשבועה כו' סבר רמי צר חמא למימר שבועה דאורייתא דקא טעין מאתים וקא מודה ליה צמאה הויה ליה הודאה צמקלף הטענה וכל המודה צמקלף הטענה ישבע אמר רבא שתי תשובות צדצר חדא דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין והיה נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אלא אמר רבא מדרבנן דפרע דייק דמיפרע לא דייק ורמו רבנן שבועה עלה כי היכי דתידוק.

והנה צפרק חזקת הבתים (ב"ב) רבא צר שרשום נפק עליה קלא דקא אכיל ארעא דיתמי אמר ליה אביי אימא לי איזי גופא דעובדא היכי הוה, אמר ליה ארעא צמשכונתא הוה נקיענא מאצבוהן דיתמי והוה לי זוזי אחריני גביה ואכלתה שני משכנתא אמינא אי מהדרנא לה ארעא ליתמי ואמינא דאית לי זוזי אחריני גבי דאצכוון אמור רבנן הוה ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה, אלא אכצשיה לשטר משכנתא ואוכלה שיעור זוזי דמיגו דאי צעינא אמינא לקוחה היא צידי מהימנא כי אמינא דאית לי זוזי גבייכו מהימנא, אמר ליה לקוחה צידי לא מלית אמרת דהא איכא עלה קלא דארעא דיתמי היא אלא זיל אהדרה ניהלוייהו וכי גדלי יתמי אשתעי דינא צהדייהו, ופירש רשב"ם אי אמינא לקוחה היא צידי מהימנא צלא שבועה

^א **וכ"ה** בספר משפטי שבועות לרב האי גאון (ח"א עמ' יח) ויל"ד ממש"כ רה"ג לעיל שם (עמ' יג) דקרקעות עצדים ושטרות אף דאין בהם חיוב גזירה צפני עולם אלא אם יתחברו בחציבות אחרות ימשכו צדין אוחס התצבויות "אם גזירה גזירה אם שבועת היסת שבועת היסת אלו שלש הדברים הקרקעות והעצדים והשטרות על ידי גלגול שבועה", והרי חיוב שבועת היסת איכא צהו אף צפני עולם וז"ל בגלגול.

המיעוט הוא מאידך דינא, דגם צזה שייך טעמא דקרקע צחזקה צעליה עומדת, ולהכי צזה שפיר איכא חיוב שצועת היסת דרצנן, אך היכא דהשצועה על קרקע ממש, דאיכא נמי אידך דינא דחפלא דקרקע נתמעטה משצועה, האי דינא נהיג אף בשצועת היסת דרצנן.

שו"ר צאור זרוע (צ"מ ס"ו ט) שכתב וז"ל ומורי רבינו שמחה בר שמואל ז"ל פי' דעל כפירת גוף הקרקע כגון קרקע פלוני מכרת לי או נתת לי או עשר גפנים מסרתי לך והלה אומר לא היו דברים מעולם לא תיקנו שצועה דליכא דכוותא צאורייתא כדאמר בשמעתין, וראיה מפרק הזהב (נה ה) דאמר גבי הקדשות שצועה זו תקנת חכמים שלא יזלזלו בהקדשות מכלל דקרקעות וכל הנך דאין נשבעין עליהם דלא שייך צבו טעמא דזילותא אפי' תקנת חכמים ליכא, ומה שפסקו רבותי' הגאונים דנשבעין מדצריהם דוקא על כפירת שעבוד קרקעות דשצועה לאו על גוף קרקע כי אם על כפירת המטלטלין כגון הדיא דהכותב דלא גוף הקרקע כי אם המטלטלין עכ"ל, ומצאור עיקר החילוק צין קרקע עלמא לצין שיעבוד קרקעות.²

נתמעט מחיוב שצועה, והרי שיעת הרמצ"ס (שס ה"ג) דאף דמי קרקע הרי הן כקרקע אף דלא שייך צבו האי טעמא.

אולם יתכן דלענין חיוב שצועה תרוייבו איתנייהו, וכך טעמא דקרקע צחזקה צעליה עומדת הוי טעם אף לענין דליכא צבו חיוב שצועה.

ומעתה יש לדון צדעת הרצ"ס, דלענין שצועה דרצנן חלוקין הנך תרי דיני, דהא דחפלא דקרקע נתמעטה משצועה, יש לומר דנהיג אף בשצועת היסת דרצנן, דכעין דאורייתא תקון, אך הך דינא דליכא חיוב שצועה בקרקעות משום דצחזקה צעליהן הן עומדים, דיסודו צדין חיוב השצועה, יש לומר דל"ש כלל לדמות שצועה היסת דרצנן לשצועה דאורייתא, דהרי חלוקין צעיקר יסוד חיובן, וצזה לא נתמעטו קרקעות משצועת היסת דרצנן.

ומעתה יש לדון, דצשיעבוד קרקעות ליכא למיעוטא דחפלא דקרקע [וצפרט דיתכן דעלם החוב חשיב מטלטלין ויעוין צחידושי רבינו חיים הלוי (פ"ז מאישות ופ"ח משצועת)] אלא כל

² **ר' יעוין** עוד צריש דבריו שם דדחה עוד הרואה מסוגין צאופ"א ז"ל מיבו רבינו יצ"א ז"ל דוחה ראיות שלהם דשאני התם דעמא דרצב דאית צבו גבי פוגמה דפרט דייק דמיפרט לא דייק, וכן גבי עד אחד מעידה שהיא פרוטה משום דמסייע ליה עד אחד ותקנו רצנן שצועה כדי להפיס דעתו של בעל אבל בעלמא דלא שייך האי טעמא ודאי אין נשבעין אפי' מדרצנן, וא"ת כי היכי דתקון רצנן שצועת היסת צמעלעלין צכופר הכל אף על גב דמדאורייתא פטור הכי נמי תקין צקרקעות שצועת היסת אף על גב דמדאורייתא פטור לא היא דשאני מעלעלין שהחורה חייבה צמודה צמקלת ואשכחן צבו חיוב שצועה מדאורייתא צמודה מקלת תקון רצנן אף צכופר הכל, אבל קרקעות דלא אשכחן צבו רצנן שצועה מדאורייתא לא משהצד דתקון צבו רצנן שצועה, ורבינו שצ"ע והרב ר' צרוך בר שמואל ז"ל צביאור ראיה דאין נשבעין על הקרקעות אפי' שצועת היסת מהדיא דחזקה צבתים גבי רצה בר שרשום כ"י וכן פירש רבינו שמואל ז"ל התם דאין נשבעין על הקרקעות הא למדת דאין נשבעין על הקרקעות אפילו מדרצנן, מיבו הא לאו ראיה היא כ"י יעו"ש.

בענין האי שטרא חספא בעלמא

כוותיה דרב יוסף צוזי דהיכא דקיימי זוזי
לוקמי.

והנה מדברי התוס' משמע דדינא דהכא נמי
מיתלח תלי וקאי בפלוגתא דהתם, ולרצה
דסבר דמהני מיגו בשטרא זייפא ה"נ מהני מיגו,
והא דפרכי' הכא בפשיטות במאי גברא צהאי
שטרא האי שטרא חספא בעלמא היינו משום
דמסקינן התם דהלכתא כר"י צוזי, אך לכאורה
יתכן לדון דהכא לכולי עלמא לא מהני.

דהנה בעיקר דברי הגמ' התם דלא מהני מיגו
בשטרא זייפא ביארו הראשונים בכמה
דרכים, והתוס' (שם בדרך אחת) ובר"י מיגש (שם)
ביארו משום דלא מהני מיגו להוליא, והקשו
תוס' והראשונים מהא דמצואר לעיל (פ"ה א)
בסוגיא דסיעראי דמהני מיגו להוליא ותירלו
דשאני התם דאיכא שטרא, וביאר הרשב"א
בתשו' (מיוחסות ס"י ק) דלענין זה אמרינן דשטרא
כמאן דגבי דמי וחשיב כמיגו להחזיק ועוין שם.

ומעתה יש לדון, דאף רצה דפליג וסבר דאמרינן
מיגו היינו דוקא התם משום דטעין
דמעיקרא הו"ל שטרא אלא דאירכס, וס"ל
דצכה"ג כיון דלדבריו נכתב שטר אהך הלוואה
חשיב כמיגו להחזיק ואף דאירכס שטרא ואין
שטרו זידו [ואף דע"ז גופא אנו דנים ואם מעולם
לא היה לו שטר לא הוי להחזיק אלא להוליא, אך
הרי בסיעראי נמי הרי אס נפרע החוב כבר בעל
כח השטר, אלא ע"כ דסגי במה דלדבריו חשיב
כמיגו להחזיק וכמשנ"ת באורך צפ"ק (ט ב)
בישוב דברי הש"ס (ש"א פכ"ד)] אך אף קי"ל דאף
צכה"ג חשיב מיגו להוליא, דאף דנכתב שטר
אהך הלוואה, אך כיון דאין שטרו זידו חשיב
כמיגו להוליא [ויעוין בחידושי רבינו חיים הלוי

איבעיא לכו פוחתת כתובתה מכו מי אמרינן
היינו פוגמת או דלמא פוגמת מודיא
במקלת הא לא קא מודיא במקלת ת"ש פוחתת
נפרע שלא בשצועה כולד היתה כתובתה אלא
זוזי ואמר לה התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא
התקבלתי ואינה אלא מנה נפרעת שלא בשצועה
במאי גביא צהאי שטרא האי שטרא חספא
בעלמא הוא אמר רבא צריה דרצה באומרת
אמנה היתה לי ביני לבינו, והנה יעוין בתוס'
שעמדו דאף בגוונא דלא הוי אמנה אלא
דמעיקרא נכתב בשטר יותר מכתובתה, והי
דשטר הוי חספא בעלמא מ"מ תגובה במיגו
דאי צעיא אמרה שטרא מעליא היא, ותירלו
דצכה"ג לא מהני מיגו כדאיתא בפרק חזקת
הבתיס (ב"ב א) ההוא דאמר להצריה מאי צעית
צהאי ארעא א"ל מינך זצינתה והא שטרא אמר
ליה שטרא זייפא הוא גחין לחיש ליה לרצה אין
שטרא זייפא הוא מיהו שטרא מעליא הוב לי
ואירכס ואמינא אינקיע האי צידאי כל דהו אמר
רצה מה לו לשקר אי צעי אמר ליה שטרא מעליא
הוא אמר ליה רב יוסף אמאי סמכת אהאי
שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא ההוא
דאמר להצריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא צך והא
שטרא א"ל שטרא זייפא הוא גחין לחיש ליה
לרצה אין שטרא זייפא מיהו שטרא מעליא הוב
לי ואירכס ואמינא אינקיע האי צידאי כל דהו
אמר רצה מה לו לשקר אי צעי אמר ליה שטרא
מעליא הוא א"ל רב יוסף אמאי קא סמכת אהאי
שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא, אמר רב
אידי צר אצין הלכתא כוותיה דרצה בארעא
והלכתא כוותיה דרב יוסף צוזי הלכתא כרצה
בארעא דהיכא דקיימא ארעא תיקום והלכתא

(פעי"ז מאישיית) דהא דצמקום שער חשיב הילך ע"י
שיעבוד הקרקעות דציה היינו דוקא היכא
דהשער צידו וז"ל לא שייך זאת אלא בשער
דשעבודו צידו וראית ועדות החוב ג"כ צידו אז

הוא דהוי הילך עכ"לן אולם הכא דמודה
דמעולם לא נכתב שפרא מעליא אהך חוב, יש
לומר דמודה רבה לר"י דחשיב מיגו להוליא.

בשיטת רש"י בדין התראת ספק

אותן אחרים נזקקין לקיים דברי זה הנשבע אלא אם כן ענו אמן כמו שצא לנו עכ"ל, ודברי הרמב"ם לריכוס ביאור עובא, מלמד מה דתמוה דהא הרמב"ם פסק (פ"ז מסנהדרין ה"ד) כרבי יוחנן דהתראת ספק שמה התראה.

ומבארים צזה [יעוין צשי' ר' שמואל ז"ל פ"ג דמכות (עו ז א"ר חכג וצבתי' י' ע"ס)] דהנה יעוין צפירוש המשנה במכות ר"פ אלו הן הלוקין שכתב וז"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין או לאזהרת כרת אין לוקין עליו כגון אמרו לא יקח איש את אשת אביו כו' לפי שלא צא הלאו הזה אלא לאזהרה, לפי הכלל שאלינו שלא חייבה תורה מיתתו ולא כרת עד שיבא צאותו דצר לאו מיוחד והוא מה שאנו אומרים (ויומא פ"א ה', זכחים קז ה', סנהדרין יו ז) לא עגש הכתוב אלא אם כן הזהיר, ולפיכך אין אנו מוזהרים לפועל שום עונש מן העונשין אלא אחר התראה עכ"ל, ומשמע דיסוד דינא דלא עגש אלא אם כן הזהיר מישך שייך לדין התראה, ולפ"ז מצוהרים קלת דברי הרמב"ם דהנה צב"ל סנהדרין (פ"ז צ ה"ג) כתב הרמב"ם וז"ל אחד תלמיד חכמים ואחד עם הארץ לריך התראה שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד שמה שוגג היה כו' ויש לומר דתרי דיני איכא בהתראה, האחד משום לתא דלא עגש אלא א"כ הזהיר, והצ' להבחין בין שוגג ומזיד, ויש לומר דכל מאי דקי"ל דהתראת ספק שמה התראה היינו צמקום דהאזהרה מפורשת צתורה, דצכה"ג י"ל דלא צעינן לדין התראה דאזהרה וסגי צדינא דלהבחין בין שוגג למזיד והא איכא חף צהתראת ספק, משא"כ צגוונא דאין הלאו מפורש צתורה צעינן נמי לאידך דין התראה, וצכה"ג התראת ספק לא שמה התראה.

בעי רבי זירא האומר הרי עלי לחמי תודה מן החמץ או מן המלח והציא שיאור מהו שיאור דמאן אי שיאור דר"מ לרבי יהודה מלה מעלייתא היא אי דרבי יהודה לר"מ חמץ הוא ואי דר"מ לר' מאיר מדלקי עליה חמץ הוא אלא דרבי יהודה לרבי יהודה מאי ספיקא הויא ונפיק ממה נפשך או דלמא צריה הוא ולא נפיק כו' והנה יעוין צרש"י דפירש וז"ל אלא דרבי יהודה דקרני חגבים ומציעא לן אליבא דרבי יהודה דאמר צשיאור דידיה ישרף אלמא יש צו לך חמץ וקאמר האוכלו פעור אלמא לאו ודאי חמץ הוא והויא התראת ספק עכ"ל, ותמה הגרע"א וז"ל לא זכיתי להצין מאי שיאעא דהתראת ספק כאן, הלא חף למ"ד שמה התראה, הא פשיעא דצשעת בהלקאה לריך שיהיה ודאי שעבר על הלאו אבל על ספק אין לוקין, והבא הוי ספק אם אכל חמץ עכ"ל יעו"ש.

ונראה צישוב דברי רש"י, דהנה כתב הרמב"ם (פ"ה מצבועות ה"א – ה"ג) מי שנשבע שזרק איש פלוני לרור לים והוא לא זרק, או שלא זרק והוא זרק, הרי זה חייב צצבועת צטוי, ואף על פי שאינו צלהבא שהרי אינו יכול להשבע שיזרוק ושלא יזרוק איש פלוני, וכל מי שנשבע על אחרים שיעשו כך וכך או לא יעשו אפילו היו צניו או אשתו אינו חייב צצבועת צטוי, שהרי אין צידו לא לקיים ולא לצטל, ומכין אותו מכת מרדות שהרי אין צידו לקיים צצועה זו ונמלא גורם לשצועת שוא, ולמה אינו לוקח משום צצועת שוא שהרי אפשר לאותן אחרים שישמעו ממנו ותקיים צצועתו, ונמלא כשמתרים צו צעת שנשבע התראת ספק שאין לוקין עליה אלא אם כן היה לאו שצב מפורש [צתורה] כמו שיתצאר צהלכות סנהדרין, ואין

נאמר דין מלקות משא"כ על הספק לא נאמר
אלא "אזהרת ספק" לאיסורא בעלמא בלא
מלקות [ובזה נתיישבו משמעות דברי רש"י
(חגיגה ד ה) דספק מלות עשה מדאורייתא לקולא,
ד"ל דדין ספיקא דאורייתא לחומרא לא נאמר
אלא בספק איסור].

ומצתה יש מקום לבאר לשון רש"י צסוגין דהא
דליכא מלקות בספק היינו משום דהוי
"התראת ספק" דהרי באמת בכל ספיקא
דאורייתא איכא איסור ודאי מדאורייתא מדין
ספיקא דאורייתא לחומרא, אלא דבספק לא
נאמר אלא "אזהרת ספק לאיסורא" ולא
למלקות וזוהי נמי כוונת רש"י הכא דהוי
"התראת ספק" וקרי רש"י לאזהרת התורה
התראה, כעין המצואר דדברי הרמב"ם
צפיה"מ, דיסוד דינא דלא ענש אלא"כ הזהיר
יסודו מדין התראה.

ולקמן צפרק אותו ואת בנו (פ ה) לענין אותו
ואת בנו משכחת לה בין בתיישבא הבא על
הלציה ובין בלציה הבא על התיישה בתיישבא
על הלציה ולאיסורא דרבנן סברי דילמא חוששין
לזרע האב שה ואפי' מקלת שה אמרינן ואסור
ורבי אליעזר סבר נהי נמי דחוששין לזרע האב
שה ואפילו מקלת שה לא אמרינן כו' ופירש רש"י
שם וז"ל לאיסורא אבל מלקות ליכא דשמה אין
חוששין ואפילו מקלת שה ליכא הילכך הויא לה
התראת ספק ולא שמה התראה ואין מלקות בלא
התראה עכ"ל, וגם בלשון רש"י שם תמה
הגרע"א (צסוגין) וגם צזה יש לבאר ככ"ל, ולריך
לומר לפ"ז דמש"כ רש"י ד"אין מלקות בלא
התראה" כוונתו לכללא ד"לא ענש אלא אם כן
הזהיר" וליכאורה לפ"ז מצואר דהא דליכא
מלקות בספיקא דאורייתא לחומרא היינו מכללא
ד"לא ענש אלא אם כן הזהיר" ואיסורא דספיקא

והנה שיטת הרמב"ם דספיקא דאורייתא
לקולא מדאורייתא, אך הרשב"א (קידושין עג
א ובתורת הבית צ"ד ע"א) פליג דספיקא דאורייתא
לחומרא מדאורייתא, ולשון הרשב"א (צתוב"צ עט)
ומסתברא לי דכשאמרו ספיקא דאורייתא
לחומרא דבר תורה הוא דספיקא דאורייתא
כודאי מן התורה כו' דוק מינה דבעלמא ספיקא
דאורייתא כודאי כו' הא בעלמא ספיקו כודאי
כו', ומדוקדק לכאורה בלשון הרשב"א דגדר
דינא דספיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא
היינו משום דאיכא צזה דינא דספק כודאי,
ונתבאר במקו"א דיש לומר דבעיקר הדבר מודה
הרשב"א דבספק הוי ראוי למיזל לקולא, דספק
מלך עלמא אינו ככלל אזהרת התורה, אלא דנאמר
דין מחודש דספיקא דאורייתא כודאי [וזבו יסוד
דינא דהר"י דלא מהני ספק ספיקא היכא דספק
אחד בגוף וספק אחד בתערובת, ומשום דכבר
הוכרע ספק קמא לאיסורא וכמצואר בלשון
הרשב"א (צתוב"צ צ"ד ע"א) ואכמ"ל].

והנה שיטת רש"י צכ"ד (יבמות פג ב, קיע א, קידושין
עג א) דספיקא דאורייתא לחומרא
מדאורייתא וז"ל רש"י (קידושין עט) אי לא אייתר
קרא לא הוה דרשינן ממזר ודאי הוא דלא יבא
הא ספק ממזר יבא אלא הוה אמרינן ככל שאר
ספיקי איסור על הודאי אזהרת ודאי ללקות עליו
ועל הספק אזהרת ספק לאיסורא עכ"ל, ולריך
ביאור אריכות לשון רש"י דלולי קרא הוי אמרינן
דהוי ככל שאר ספיקי איסור "על הודאי אזהרת
ודאי ללקות עליו ועל הספק אזהרת ספק
לאיסורא", ונראה דס"ל נמי לרש"י ציסוד דינא
כהרמב"ם דמסברא ספק איסור לא הוי בכלל
האיסור, והא דספיקא דאורייתא לחומרא הוי
דין מחודש דנאמר להדיא דדין ספק דאורייתא
לחומרא, והוקשה לרש"י דה"כ אמאי ליכא
מלקות, ובזה כתב רש"י דדוקא באזהרת ודאי

מתרינן זיב לא תשחט על החמץ אי חזינן חמץ גזיב ומתרינן זיב הויא התראת ודאי, ואי לא התראת ספק היא ואפילו אשתכח דבוב ליה בציתיב כיון דאנן לא הוי ידעינן לאו התראה היא, ור' יוחנן סבר התראת ספק שמה התראה ואי אישתכח דבוב ליה מיחייב עכ"ל, ותמכו התוס' דצדין התראת ספק לא צעינן דיבא ודאי אלא למותר, אך לא צעינן דיבא ודאי למתרה יעוין שס.

אך למשנ"ת צשיעת רש"י דיסוד דין התראה מישך שייך לכללא ד"לא ענש אלא אם כן הזכיר" יש לדון דצאמת צעינן דיבא ודאי אף למתרה, והיבא דהוי ספק למתרה חסר צשם התראה ואזכרה, ואיבא צזה משום "לא ענש אלא אם כן הזכיר", אלא דבא תלי צפלוגתא אי התראת ספק שמה התראה או לא, כיון דנתברר לצסוק דהוי איסורא [ויש להאריך עוד צזה צשיעת רש"י].

דאורייתא לחומרא לא השיב אזכרה וכעין דמלינו (תמורה ד ה) דאזכרת עשה לא הויא אזכרה לדינא דלא ענש אלא כן הזכיר].

ובפסחים (פג א) אמר רבי שמעון בן לקיש לעולם אינו חייב עד שיבא החמץ לשחט או לזרק או לאחד מצני חצורה ועד שיבא עמו בעזרה רבי יוחנן אמר אף על פי שאין עמו בעזרה צמאי קמיפלגי כו' אלא צהתראת ספק קמיפלגי צבא נמי הא פליגי צה חדא זימנא דאיתמר שצועה שאוכל כבר זו היום ועבר היום ולא אכלה רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דאמרי תרוויכו אינו לוקה רבי יוחנן אמר אינו לוקה משום דבוב ליה לאו שאין צו מעשה וכל לאו שאין צו מעשה אין לוקין עליו אצל התראת ספק שמה התראה ורבי שמעון בן לקיש אמר אינו לוקה משום דבוב ליה התראת ספק והתראת ספק לא שמה התראה אצל לאו שאין צו מעשה לוקין עליו כו' ופירש רש"י וז"ל צהתראת ספק קא מיפלגי דמלקות ליתא אלא צהתראה, וכי